

नेपाल सरकार
Government of Nepal

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
Ministry of Agriculture & Livestock Development
सिंहदरबार, काठमाण्डौ, नेपाल
Singhadurbar, Kathmandu, Nepal

एकीकृत बाली पात्रो- मूला खेती [Integrated Crop Calendar-Radish]

महिना	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पुष	माघ	फाल्गुण	चैत्र
हप्ता	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४
मौसम												

उखेलेको मुला

मुलाको बेर्ना

बिक्रिको लागी तयारी मुला

मुला उष्ण तथा शीतोष्ण प्रदेशको प्रसिद्ध तरकारी बाली हो । मुलामा भिटामिन 'सी' प्रशस्त पाइन्छ र मुलाको टाउकोमा तल्लो भागमा भन्दा सात गुणा बढी भिटामिन 'सी' पाइन्छ । त्यस्तै क्याल्सियम ६ गुणा बढी, फस्फोरस ३ गुणा बढी, भिटामिन 'ए' तीस गुणा बढी पाइन्छ । मुलामा पानीको मात्रा ९० प्रतिशत र प्रायः सबै पोष्टिक तत्वहरू पाइन्छ । कार्बोहाइड्रेट र खनिज तत्व सेतो मुलामा भन्दा रातो मुलामा बढी पाइन्छ । मूलामा पोट्यासियम र फाइबर पाइन्छ ।

हावापानी - मुलाको वास्तुमा, बनोट र आकारको पूर्ण विकासको लागि १०-१५ डि.से. तापक्रम आवश्यक हुन्छ तथा उचित प्रकाशको पनि आवश्यकता पर्दछ ।

माटो तथा मलखाद - राम्रो जैविक पदार्थ भएको हल्का बलौटे दोमट माटो नै उपयुक्त हुन्छ । १ मे.टन गोबर मल, ५ के.जी. युरिया ४ के.जी डी.ए.पी, २ के.जी म्युरेट अफ पोट्यास प्रति रोपनी आवश्यक पर्दछ ।

जमिनको तयारी - मूला खेती गर्न पटककै डल्ला नभएको ३-४ पटक जोतेर डल्ला फुटाई बुरबराउंदो माटो बनाउनु पर्दछ । यो जरे बाली भएकोले राम्रोसँग कुहिएको मल हाल्नु पर्छ । जमिनको सतह पानी नजम्ने गरि राम्रोसँग मिलाउनु पर्दछ ।

बीउ रोपण - मूला रोप्ने ड्याडमा बोटबाट बोटको फरक २५ से.मि तथा लाइनबाट लाइनको फरक ४५ से.मि हुनुपर्छ । बीउ छर्दा २ से.मि. को गहिराइमा छर्न वेश हुन्छ । पहाडी क्षेत्रहरूमा चैत महिनामा मूला रोप्नु उपयुक्त हुन्छ र भदौ-असोज महिनामा पनि रोपिन्छ । तराईमा भदौ महिना देखि पुस-माघसम्म लगाउन सकिन्छ । मूलाको बीउ १०० गोटा दानाको एक ग्राम हुन्छ र प्रति रोपनी करिब ०.५ किलोग्राम बीउ आवश्यक पर्दछ ।

कीराहरू	लक्षण र व्यवस्थापन विधि
१. लाही (Aphid) 	यसले खासगरी पात र गुवो तथा फूलको मुन्टामा आक्रमण गर्दछ । यसले विरूवाको रस चुसेर हानी पुऱ्याउँछ । यसको नियन्त्रणका लागि मेटासिस्टक्स ५० इ.सी वा सुर्तीको भोल या मालाथियन एक एम एल प्रति लि पानीमा हाली ७ देखि १० दिनको फरकमा २-३ पटक विषादी छर्नुपर्छ ।
२. करौती भिङ्गा (Mustard Saw Fly) 	यो भिङ्गाको लार्भेले खासगरी मूलाको पात र गुवो तथा कोसा लागे पछि कोसामा आक्रमण गर्दछ । यसको नियन्त्रणका लागि लाही कीरा नियन्त्रण गर्ने प्रविधि नै अपनाउनुपर्छ ।
३. उपियाँ खपटे (Flea Beetle) 	यो खपटे कीरा एकदमै मसिना उपियाँजस्तै साना र उफ्रिने हुन्छन् । यिनीहरूले कलिला पातलाई खाई छिद्रै-छिद्रा बनाईदिन्छ तथा धेरै आक्रमण भएमा बोट नाङ्गै पारिदिन्छ । यसको रोकथामको लागि मालाथियन वा साइपरमेथिन १ एम.एल/ली. पानीमा मिसाई ७ देखि १० दिनको फरकमा २/३ पटक छर्नु पर्दछ ।

जातहरू:

- मिनो अर्ली २. प्युठाने रातो
- चालीस दिने ४. टोकनासी
- हवाईटनेक ६. धनकुटे
- अल सिजन हवाईट
- मिनो अर्ली लङ्ग हवाईट
- वाइ आर हवाईट स्पिड F1
- पुषा चेतकी

बाली थन्काउने तथा भण्डारण:

मूला बाली तयार भएपछि (डुकु आउनु अघि) नर्भाँचिने र घाउ नलाग्ने गरी उखेलनुपर्छ । राम्रोसँग माटो पखाली, कलिलो पात मात्र राखी जुटको बोरामा राखेर बिक्रीका लागि लानुपर्छ । मूलाको माग अनुसार उखेली बेच्ने हुनाले भण्डारणको धेरै जरूरत पर्दैन ।

रोगहरू	लक्षण र व्यवस्थापन विधि
१. पहेंलो रोग (Yellow) 	यो रोग फ्युजारियम दुसीबाट हुन्छ र तापक्रम बढी भएमा लाग्छ । हरेक वर्ष एकै ठाउँमा मूला लगाएमा यसको प्रकोप बढी हुन्छ । यसको रोकथामको लागि बाली चक्र प्रणाली अपनाउनु पर्छ ।
२. कालो थोप्ले (Black Spot) 	मूलालाई घाउ लागेमा या प्लास्टिकमा राख्दा यो रोग लाग्छ । यो रोग नलागोस् भन्नको लागि एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा लाँदा ५-१० डि.से तापक्रम कायम गर्नुपर्छ ।
३. मूलाको कालो जरा (Black Root of Radish) 	यो रोग व्याक्टेरियाबाट हुन्छ । यो रोग लागेमा जराको वृद्धि हुँदैन र ससाना मसिना जरा नजिकबाट रोगले आक्रमण गर्दछ र मूलामा कालो दाग देखिन्छ । कालो दाग मूलाको भित्री भागसम्म फैलिन्छ । यो रोग माटोमा धेरै वर्षसम्म रहिरहने हुनाले मूला, सलगम तथा अन्य जरेबाली खेती गरिरहेको जग्गामा घुम्ती अन्न बाली लगाउनु पर्दछ ।
४. हवाईट रस्ट रोग (White Rust) 	दुसीबाट हुने यो रोग जरा बाहेक बोटको अन्य भागहरूमा लाग्छ । पातको तल्लो सतहमा र डाँठहरूमा समेत सेता धुलोका थोपाहरू देखिन्छन् । रोग लागेको जम्मा डाँठ, फूलको साइज नराम्रो सँग बढेर जान्छन् । बोटहरू होचा पातहरू साना देखिन्छन् । बोटहरू सामान्य रूपमा बढ्न सक्दैनन् । यसबाट बच्न रोग लागेको भाग बटुलेर जलाउने, लामो समयसम्म घुम्ती बाली लगाउनु पर्दछ ।

सन्दर्भ ग्रन्थ : १. कृषि ज्ञायरी २०७४, नेपाल सरकार कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र

२. मूला खेती तथा बीउ उत्पादन प्रविधि, नेपाल सरकार, कृषि विकास मन्त्रालय, कृ.व्य.प तथ्याङ्क महाशाखा, सिंहदरबार २०७०

प्रकाशक: कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, AFACI/ATIN आयोजना, सिंहदरबार, काठमाण्डौ, २०७५